

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 146 טבת תשע"ז

העלון מוקדש לרפ"ש לחברנו ר' יניב בן גאולה ליבני הי"ד

פרשת ויחי

והנה אונקלוס תרגם "בחרבי ובקשתי- בצלותי ובבעותי" שהם תפילה ובקשה, אך רש"י פירש שהם "חכמתי ותפילתי", דהיינו תורה ותפילה. וביאר המהרי"ל דיסקין, שהנה אמרו במסכת עבודה זרה (כה, א) "איזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים? הוי אומר זו קשת", כי כחרב משתמשים רק ביד אחת. ולכן כינה יעקב את התפילה בשם "קשת", כי כמו שנלחמים בקשת בשני ידים כך גם התפילה לבדה אינה מספיקה וזקוקה היא לתורה כדי שתקבל, שאם אין תורה אין התפילה מקובלת, כמו שנאמר (משלי כח, ט) "מסיר אונן משמוע תורה גם תפילתו תועבה", ודרשו חז"ל (בתי מדרשות ח"ב מדרש לפרשת האיזינו) ש"כל המסיר אונן משמוע תורה אין תפילתו נשמעת". נוכח כתב בנפש החיים (שער ד' פכ"ז) "התפילה תלויה רק בעסק התורה ובלתה אינה נשמעת".

אך התורה היא כחרב שנלחמים בה ביד אחת, ויש בכוחה לפעול אף ללא תפילה כלל, כמו שמצינו במי ש"תורתו אומנותו" כר' שמעון בר יוחאי וחרביו שלא היו מפסיקים לתפילה (שבת יא, א), וכל שכן יעקב אבינו שהיה במדרגה זו והייתה אצלו התורה בבחינת חרב.

ב. ברם אנו איננו במדרגה זו, וכבר בזמן חכמי התלמוד אמרו (נדה ע, ב), שכדי שיוכה אדם להיות חכם וגדול בתורה, עליו להרבות בלימוד הישיבה וגם בתפילה, ו"הא בלא הא לא סגי", כלומר שמוכרח הוא לקיים את ב' התנאים הללו. וכל שכן בדורותינו שלא שייך שיוציא אדם בתורה ללא שיתפלל על כך. והננו בבחינת "ללמד בני יהודה קשת", שגם לימוד התורה יהיה בבחינת קשת שנצרכת לשני ידים, ואף תורתנו זקוקה למשען התפילה, ובלעדיו לא תצלח. וכפי שהודיענו מרן החזון איש באגרותיו (ח"א אגרת ב'), "הלימוד והתפילה קשורים זה בזה, עמל הלימוד עוזר לאור התפילה, והתפילה עוזרת את הלימוד".

והמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל תלה בכך את הסיבה שלפעמים בחור שעמל על תלמודו במשך שנים בישיבה אינו זוכר לאחר מכן את מה שלמד, ויש שאף אינו נותר בן תורה כלל, וכפי שכתב (מאמר) "המקבל עליו עול תורה", "דע, כי אף על פי שתלמוד תורה כנגד כולם, מכל מקום לזכות לרחמי שמים בעולם הזה אי אפשר אלא על ידי תפילה. ואם חפץ אדם להצליח בתורה יאחז בתפילה, ועל ידי התפילה יזכה לעזר השי"ת. שהרי רואים אנו בעינינו אשר יתכן ולומדים שנים בישיבה ולא זוכים לתורה, ולאחר שעוברים השנים לא נשאר בידו תלמודו, וכל זאת משום שלא היה עזר ה' עמו, שלכך זוכים רק על ידי תפילה".

זעקת הדודאים

"יששכר חמור גרם" (מט, יד)

במדרש אגדה (בובר, כאן) אמרו "אל תיקרי גרם אלא גרם", כלומר שהחמור גרם ללידתו של יששכר. ופירשו במושב זקנים מבעלי התוספות, שבשעה שעוקרים את הדודאים מהקרקע משמיעים הם קול שכל השומעו מת מיד. וכדי לקוטפם, היו לוקחים חמור זקן ומרעיבים אותו, וחופרים סביב הדודאים, ובורחים האנשים רחוק כדי שלא ישמעו את הקול. והחמור בשעת רעבונו מוציא את הדודאים, וכששומע את הקול מיד מת. ולאחר זמן באים ומוצאים את החמור מת והדודאים מושלכים בארץ.

וכשראובן הלך בשדה ומצא את הדודאים, לא ידע מה הם, וקשר את חמורו בדודאים והלך לו. וכשרצה החמור לברוח נעקרו הדודאים, וצעקו צעקה גדולה ומת החמור. וכשבא ראובן אצל חמורו וראהו מת, הבין שאלו דודאים, ולקחם ונתנם לאמו לאה, שהעניקתם לרחל בעבור משכב יעקב, ועל ידי כן נולד יששכר. ונמצא שאותו החמור שהוציא הדודאים גרם ליששכר שנולד, והווי שאמר יעקב "יששכר חמור גרם".

מהו הכבוד הגדול ביותר שהורים יכולים לקבל?

"וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו וגו'" (מח, יז)

מפרשי המקרא האריכו לפרש את הויכוח שהיה בין יעקב ליוסף אודות הקדמתו של אפרים למנשה בשעה שבירך אותם. ומצאנו לראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל בספר קול יהודה (עמ' קנ"ו) שביאר, שמנשה היה יד ימינו של יוסף בכל עניני הממלכה והנהגת העם, ואף שלמד תורה מכל מקום עסק גם בחכמות הטבע ומקצועות החולין שנדרשו למילוי תפקידו. אך אפרים היה כל כולו קודש ללימוד התורה, ושקד על תלמודו עם יעקב אבינו.

ועל כך התוכחו יעקב ויוסף מהי ההנהגה הראויה יותר בחינוך הבנים, האם ללמד את בנו אך ורק תורה, וישב בישיבה ותהא תורתו אומנותו, ויתמכו בו אחרים. או שעדיף ללמדו מתחילה גם מקצועות חול. יוסף סבר שעדיף ללמדו מתחילה מקצוע לצד לימוד תורה. ואילו יעקב סבר שבתחילה יש ללמד את בנו תורה, ובפרט בשנות נעורו ובחרותו שבהם מתעצבת אישיותו, וחובה קדושה שיהא ספון באותם שנים באהלה של תורה ויגדל בתורה ויראה. ואם לאחר שנים שיעמול ובכל זאת לא יצליח לגדול בתורה, וב"ה יהיו בניו בתור מרובים וצרכי פרנסתם יזיקוהו לעסוק במלאכה, אזי בדיעבד ילמד מקצוע כמנשה.

ולכן אמר ישראל סבא, "בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה", כלומר, שכל אדם בישראל הבא לברך את בנו, יאמר לו "ישימך אלהים כאפרים", דהיינו שיעסוק בתורה תחילה ויהיה קודש לה', ואם לא יצליח בתורה, אזי יהיה כמנשה בעל מקצוע עם תורה. כי מתורה אפשר לבוא לידי מקצוע, אבל על ידי מקצוע אי אפשר להיות בן תורה. ולכך "וישם את אפרים לפני מנשה".

וביאר בזה את דברי יעקב "ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק", שלכאורה כיצד הקדים את שמו לשם אבותיו, והיה לו לומר יבשם אבותי וכשמי. אלא שכידוע האבות מסמלים את העמודים שעליהם עומד העולם, אברהם עמוד החסד, יצחק עמוד העבודה, ויעקב עמוד התורה. והווי שבירך יעקב "ויקרא בהם שמי", כלומר שתחילה יתחנכו ויזכו נערי ישראל לתורה שאני יעקב מסמל אותה, ורק אחר כך יזכו ל"שם אבותי", דהיינו עמודי החסד והעבודה, כי מהתורה אפשר להגיע לחסד, אבל מחסד בלבד אי אפשר להגיע לעסק התורה.

והנה, הכבוד הגדול ביותר שהורים יכולים לקבל מהבריות הוא על כך שבנם תלמיד חכם ומאיר את העולם בתורתו. ואין להם הנאה גדולה יותר בעולם הזה ובעולם הבא מכך שבנם עמל יומם ולילה בתורה הקדושה. ולכן איזהו הורה חכם? הרואה את הנולד ואינו נסחף אחר דעות כוזבות שכאילו המקצוע הוא העיקר בחיים, כי צאו וראו כמה בעלי מקצוע אינם רואים ברכה בפרנסתם, ופעמים שכלל אינם עוסקים במקצוע שלמדו שנים רבות אלא במקצוע אחר, ולעומתם האברך מאושר ושומח בחלקו. וגם כשמודמנים לו קשיים ונסיונות, הקב"ה אווזו בידו ואינו עוזב אותו, ומעריך עליו סייעתא דשמיא רבה למעלה מן הטבע, ורבר זה בדוק ומנוסה! ולכן אב ואם החפצים באמת בטובת בנם, ישלחוהו לתלמוד תורה ולישיבה, וב"ה יזכו לראותו גדול בתורה ויראת שמים.

חרבם וקשתם של בני הישיבות

"אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (מח, כב)

פירש"י שכאן העניק יעקב אבינו ליוסף את הבכורה שנטל מעשו, שנקרא "אמורי" על שם שהיה עושה כמעשה האמורי, או משום שהיה צד את אביו יצחק באמרי פיו.

נגמח כוכבה בת דוד שלום ע"ה
ימנה בת סעדה אלפסי ע"ה
חנה בת ידידיה אהרון ע"ה

מזל סעידה בת יעקב קטבי ע"ה
חזקיה בן מזל אלוני ז"ל
יעקב בן רחל אבגי ז"ל

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאווה בת תאגיה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

היורדים לגהינום קוראים לאשר בן יעקב שיבוא לחלץ אותם

“מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך” (מט, כ)

בספר שם הגדולים למרן החיד"א (מערכת ת' אות נו') כתב בשם בנו של השל"ה הקד', שקבלה בידו שמי שבקי במשניות אינו רואה פני גיהנם. והוסיף שכן כתב במדרש תלפיות בשם האריז"ל, שלאחר פטירתו של אדם, כשדנים אותו לגיהנום, קורא לכל שבת שבט שיצילוהו ואין עונה, ובשקורא לאשר משיב לו, קראת משנה מימיר? אם אומר לו הן, מיד מוציא אותו מגיהנם בזכות המשנה. והוה שאמר הכתוב “מאשר שמנה לחמו”, אותיות משנה, “הוא יתן מעדני מלך”, שמוציא את האדם מגהינום ומכניסו לגן עדן בזכות שלמד משניות בעולם הזה.

ובספרו מדבר קדמות (מערכת א' אות נא') כתב החיד"א כעין זה, שאשר עומד בפתח הגהינום, ומציל כל מי שיודע משנה. ובספר תורת הבית למרן החפץ חיים (פרק ו') כתב, שאשר שבת שיצילוהו למעלה בשמים על לימוד המשניות. ומי שבעולם הזה היה בקי במשנה אין אשר מניחו לראות פני גהינום.

אמנם בספר פני ברוך (סי' לה' ס"ק לה') כתב בשם ספר אלה המגן (בסופו), שאף מי שלמד משניות לעילוי נשמת הנפטר יש בכך כדי להצילו מגהינום בזכות המשנה.

ובספר שבת מישור לרבי מאיר יהודה פריי אב"ד שוראן שבהונגריה (דרוש לסיום מס' פסחים עמ' קלו') כתב, שהמילה הראשונה במשניות היא “מאימת” שמנינה בגימטריא כמנין “אשר” [501], ו“מאשר שמנה לחמו” ראשי תיבות “שלו” (בכתיב חסר). שהיא המילה האחרונה במשניות.

ב. ויש להבין מדוע דוקא אשר נתייחד לענין זה של לימוד המשניות. וביאר הגאון רבי אליעזר נחום [שהיה מרבתי של החיד"א] בהקדמה לספרו חזון נחום (על סדר קדשים), שאשר היה רגיל ללמוד משניות בכל עת, והוה שנאמר “וטובל בשמן רגלו”, כי שמן היינו משנה, ו“רגלו” היינו הרגל, שהיה רגיל ל“טבול” ולהגות תמיד בדברי המשנה. ולכן “ברוך מבנים אשר, יהי רצוי אחיו”, שאין בכל השבטים כמו אשר שבכוחו להציל מגהינום, והוא רצוי לכל הבאים שם שקוראים לו להצילם.

ג. ברם, ראוי לציין לדברי מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א (דרך שיחה ח"ב פר' יוחי), שנשאל שאם אשר מציל מגהינם כל מי שהיה בקי במשניות, מדוע בכה רבן יוחנן בן זכאי לפני מותו ואמר “שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי” (ברכות כח, ב), והרי בודאי היה בקי במשנה. והשיב הגר"ח “וכי אם אדם יעשה כל העבירות, שבעולם וידע משניות בעל פה, לא יכנס לגהינום? אלא יש דרגות בגיהנום, והכוונה שאשר מציל את האדם מלהיכנס בעומק הגהינום. או שאפשר לשבת בגן עדן ויהיה לו גיהנום גדול, שלא ידע לשאת ולתת בדברי תורה [כמו לגבי יהודה (מכות יא, ב)], ואשר מצילו מכך”.

ד. והנה כתב הטור (ארו"ח תיוז) שחדשי השנה הם כנגד יב' שבטים. וחודש טבת הוא כנגד שבט אשר, וכפי שכתב רבי חיים פלאגי בספר מועד לכל חי (סימן כח סעיף ו'), “ישתדל לעטוק בתורה לשמה בחודש טבת יותר ממה שנוהר בשאר חודשי השנה, ומה טוב אם ישלים בו ח"י פרקי משנה בכל יום, ואפילו אם אין לו פנאי ירחוק עצמו, יען שבטו אשר, ואשר שמנה, מצילו מגיהנם כנודע”. ונמצא שיש ענין ללמוד משניות בחודש טבת שהוא חדשו של אשר שהיה מרא דמשנה.

האמא היהודיה – האשה שעל החומה...

“בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, בנות צעדה עלי שור” (מט, כב)

פירש רבי שמשון רפאל הירש, שהנה מצינו ששורש המילה “פורת” הוא מלשון דבר הנפרד ונבדל [כמו “אוכלא דאפרת” (ביצה ב, א), ופירש"י “אוכל שנפרד”. וכעין זה בפסחים פה, א, ובחולין עג, א]], והוה שנאמר בדרד (שמואל א' יז, יב) “ודוד בן איש אפרתי”, שאין הפירוש שהיה אביו משבט אפרים, אלא

שהיה איש מכובד וחשוב שנבדל ונפרד במעלתו משאר אנשים (כמבואר בילקוט שמעוני שמואל רמז ע"ז).

ואם כן “בן פורת” פירושו בן מיוחד הנפרד ונבדל משאר אחיו במעלתו ואצילותו. אמנם מעלה זו לא באה ליוסף רק לאחר שנתמנה למלך במצרים, אלא כבר מ“עלי עין”, “עין” מלשון מעין, כלומר שעוד בהיותו בבית אביו, כשהיה סמוך למקור מעין משפחתו, היתה ניכרת מעלתו הרמה עד שהיה אביו מחבבו יותר מכל בניו.

וכאן המשיך יעקב אבינו לומר מנין שאב יוסף את מעלותיו הנאצלות, וקרא לבנות ישראל באומרו, “בנותי! דעו לכן שבן גדול כזה יוצא מאשה גדולה. ובמה היתה גדולתה? באשר “צעדה עלי שור”. כי “שור” הוא מלשון ראייה (כפי שפירש רש"י), וכמו כן חומה נקראת “שור” [כמ"ש בתהלים (יח, ל) “ובאלוהי אדלג שור”, וכן במסכת מגילה ה, ב ועוד]], והיינו משום שהעומד על החומה רואה למרחוק מה שנבצר מאחרים לראות [וכן בארמית “חמא” הוא לראות, משרש המילה חומה]].

ובזה שיבח אבינו יעקב את עקרת הבית רחל אשר “צעדה עלי שור” וניצבה בכל עת “על החומה”. כי אשה גדולה כוחה בכך שיש לה את היכולת לחזות מבעוד מועד ברוחות זרות המאיימות לסכן את היציבות הרוחנית במבצרה הביתי. אחרים אינם מבחינים בכך ואינם רואים את מה שהיא רואה, אך היא, האשה שעל “החומה”, מטיבה לראות מה שנסתר ונעלם, ודואגת ומשדלת בכל כוחה לחזק את בודקי הבית לבל יחדרו לתוכו רעיונות כוזבים והשקפות פסולות, ומסוככת בכנפיה על בני ביתה כדי שימשיכו להיות שתולים בבית ה' ויתעלו בתורה ויראה.

ועמידה זו שעל החומה שסימלה את דרך חייה של רחל אימנו, ביקש יעקב אבינו להנחיל וללמד לנשות ישראל בכל הדורות. ואם יצעדו בדרכה של רחל, יזכו לבנים כיוסף שהיה גדול ונעלה בתורה ומידות ויראת שמים.

[ויש לציין את הגמ' במגילה (יד, ב) “שפיל ואויל בר אווא ועינוהי מיטייפיי”, ומשל הוא, שהאווז הולך שפל וכפוף אך עינו צופות למרחוק. ושם אמרו זאת לגבי אביגיל, אך לפירוש הרש"י הירש הדבר נכון לגבי כל אשה צדקנית שכבר עתה חושבת על העתיד לבוא]].

האחים חשדו שיוסף פקד על מצרים לשעבד אותם

“ויראו אחי יוסף כי מת אביהם וגו', ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו וגו'” (נ, טו)

פירש"י “מהו ויראו, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד עמו על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן”. ובספר באר יוסף לרבי יוסף צבי סלנט הוסיף וביאר, שהנה בתחילת הפרשה פירש"י שכשנפטר יעקב אבינו התחילו מצרים לשעבד את ישראל. ולכן חשדו האחים שמצרים עושים כן בפקודתו של יוסף, כדי למדוד להם כמידתם שמכרוהו לעבד, ולכן פקד על המצריים לשעבדם.

והוה שאמרו לו “שא נא לפשע עבדי אלוהי אביך”, שרמזו לו שאנו עבדי ה' ולא עבדים לעבדים, וכמו שנאמר בנמכר לגוי (כה, נה) “כי לי בני ישראל עבדים עבדי ה'”, ודרשו חז"ל (ב"מ י, א) “עבדי הם ולא עבדים לעבדים”. וביותר, שהרי יהודי שהוא עבד לעובדי עבודה זרה נחשב כאילו עובד בעצמו, וכמו שנאמר (דברים ד, כח) “ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן”, ותרגם אונקלוס “ותפלחון תמן לעממיא פלחי טעותא”, ופירש"י “כתרגומו. משאתם עובדים לעובדיהם כאילו אתם עובדים להם”. ולכן רמזו האחים ליוסף שהגנו עבדי ה' ואין לך לשעבדנו תחת מצרים, כי יחשב לנו הדבר כעבודת אלילים.

ועקב כך “ויבך יוסף בדברים אליו”, שבכה על שחשדוהו בדבר חמור זה [וכמו שמצינו (וימא יח, ב) בכהן גדול שהשביעוהו שלא ישנה, שבוכה על שחשדו בו], ומחמת כביו לא אמר להם דבר. ואז אמרו לו אחיו “הגנו לך לעבדים”, כלומר שהמשיכו לחשוד בו, וביקשו ממנו שלפחות יהיו עבדים לו ולא למצרים, שהוא אינו עובד עבודה זרה. והשיב להם יוסף “אל תיראו כי התחת אלהים אני”, כי עבדי ה' אתם וכיצד אקח אתכם לי לעבדים.

בארץ ישראל, וגם באירן, אנגליה, ארגנטינה, ארה"ב, בלגיה, מקסיקו, צרפת ומדינות נוספות, אלפי יהודים מרזוים את צמאונם מ'בארה של תורה'. בתרומה סמלית יש באפשרותך להנציח את שמות יקיריך ולהפיץ את אור התורה בארץ ישראל ובעולם כולו. טל' לפרטים: 08-9452903

לע"נ עליה בת סעדה ז'אנו ע"ה ♦ שארל בן דונה מיארה ז"ל ♦ משה בן חלימה וסאלם ג'מיל ז"ל ♦ ישראל בן חסן אלזוני זצ"ל

רחל בת סעידה ואהרון כהן ע"ה
יונה בת מיסה סרוסי ע"ה
סלמון בן יונה משמור ז"ל

אסתר מהסולטן בת חנום רבין ע"ה
ישראל בן מאיר דב ז"ל ע"י וינבך
מרים בת יששכר כוכבי ע"ה

שמואל בן שלמה ובנת ואדעי ז"ל
רחל בת חיים שרעבי ע"ה
שלום רפאל בן עפיה ירימי ז"ל